

Безпека у громаді.

Виявлення та протидії
ключовим ризикам безпеки
спровокованими
повномасштабним
вторгненням.

Вступ	2
Визначення поняття «Безпека у громаді» яким керується ІМіП	5
Модель безпеки у контексті впливу викликів пов'язаних з масштабними військовими діями	11
Принцип роботи з громадами задля розвитку потенціалу у сфері безпеки	13
Зацікавлені сторони	15
Розбудова спроможності громади у сфері безпеки	20
Залучення громади до безпеки і побудова стабільної координації між зацікавленими сторонами	23
Залучення ресурсів та побудова партнерств для підтримки безпекових програм	27

Вступ

З початку повномасштабної агресії РФ, за офіційними даними Міністерства відновлення України, в Україні було захоплено понад 220 громад російськими військами. Водночас, за даними Міністерства оборони України, українські сили звільнили понад 150 громад від окупації. Крім того, за повідомленнями Офісу президента України, близько 300 громад перебували в зоні активних бойових дій або були оточені російськими військами.

Ці дані свідчать про те, що значна частина громад України безпосередньо страждає від наслідків бойових дій. При цьому динаміка конфлікту залишається постійною, оскільки лінія фронту змінюється, а ризик обстрілів охоплює як прифронтові, так і тиллові громади. Досвід захоплених, звільнених громад та громад, що знаходяться у безпосередній близькості до зони бойових дій, навіть на третьому році повномасштабної агресії показує неготовність багатьох громад до таких подій, відсутність планів реагування, недостатню підготовку населення до можливої агресії та нестачу координації й взаємодії на рівні громади, не кажучи вже про національний і горизонтальний рівні.

Ця ситуація вимагає створення додаткових інструментів, які допоможуть громадам адаптуватися та розвиватися, зокрема в напрямку реагування на надзвичайні ситуації та безпекові виклики. Однак «тилові» громади також часто ігнорують нові безпекові виклики у місцевих програмах, не передбачаючи системної роботи з безпековими загрозами.

Відповідно, виникає необхідність розробки ефективних і гнучких стратегій реагування на надзвичайні ситуації, забезпечення підготовки населення до можливих загроз, а також зміцнення координаційної роботи органів влади і громадських організацій для забезпечення безпеки громадян України.

Цей документ призначений для тих, хто бажає зрозуміти концепцію безпеки у громаді в Україні та знайти способи ефективного забезпечення фізичної безпеки, економічної стабільності та соціальної згуртованості в умовах військової агресії Росії.

Ми сподіваємося, що цей посібник стане корисним інструментом для всіх, хто працює над забезпеченням безпеки у громаді в Україні.

Дякуємо нашим колегам, без яких неможливо було б створити цю методологію:

- Альоні Горовій, Голові Правління ГО “Інституту миру і порозуміння”,
- Максиму Єлігулашвілі, фасилітатору, експерту Інституту миру і порозуміння, члену правозахисної коаліції “Україна. П’ята ранку”
- Олегу Левченко, експерту з безпеки, директору Офісу реформ та регіонального розвитку у Вінницькій області, директору ГО “Подільська агенція регіонального розвитку
- Ользі Настиній, к.ю.н., виконавчій директорці ГС “Мережа правового розвитку”
- Анастасії Апетик, юристці, незалежній консультантці з онлайн-безпеки, керівниці Artyk consulting, голові правління ГО «МІНЗМІН», старшій викладачці Національного університету «Києво-Могилянська академія».
- Катерині Єрошенко, координаторці проєктів Української фундації правової допомоги, старшій викладачці Школи соціальної роботи Національного університету “Києво-Могилянська академія”
- Белінські Дар’ї, програмній менеджерці ГО “Інституту миру і порозуміння”, упорядниці даної методології.

Визначення поняття “Безпека у громаді” яким керується ІМіП

Безпека у громаді - це системний підхід створення середовища, де гарантується фізичний захист громадян від зовнішніх загроз, та залучення членів громади до посилення довіри і згуртованості. Безпека у громаді має системний характер і залежить від рівня зовнішніх загроз та внутрішньої готовності до вразливості.

Відповідно до академічних джерел (Баррі Бузана, Оле Веєвера та Йогана Гальтунга) та концепцій безпеки розроблених НАТО, ЄС та ООН, безпеку у громаді (або іншими словами “людську безпеку”¹) можна розділити на кілька аспектів:

- 1 Фізична безпека
- 2 Економічна безпека
- 3 Інформаційна безпека
- 4 Цифрова безпека
- 5 Соціальна згуртованість

Підхід до безпеки у громаді запропонований у цьому документі базується на підході ООН до громадської безпеки та соціальної згуртованості, заснований на концепції людської безпеки, яка була введена в 1994 році у доповіді ООН про розвиток людини.

Разом з тим, автори цього документу враховують не тільки міжнародний досвід, але й існуючі напрацювання в рамках безпекових стратегій і програм як на місцевому, так і на національному рівнях². Державний та донорський досвід у цій сфері не може будуватися у вакуумі, тому попередні здобутки і вже впроваджені підходи є важливими орієнтирами для формування та вдосконалення програм безпеки у громадах.

1. human security-прим. авторів

2. Детальніше з національним і місцевим досвідом розробки програм з безпеки можна ознайомитись у дослідженні “Трансформація безпекових програм територіальних громад України в умовах повномасштабного вторгнення: виклики та перспективи”, ІМіП, 2024

Фокусом докладання зусиль ІМіП в контексті розбудови безпеки є робота з посилення соціальної згуртованості через діалог. Оскільки згуртованість стає фундаментом для розбудови комплексної безпеки громади. Коли люди довіряють одному та відчувають свою приналежність до спільноти, вони:

- Швидко діляться важливою інформацією про загрози
- Ефективніше координують спільні дії в критичних ситуаціях
- Активніше долучаються до ініціатив із забезпечення безпеки
- Краще підтримують одне одного у складних умовах

Насправді, створюється "спіральне посилення", де діалог формує згуртованість, згуртованість посилює безпеку та стійкість громади, а відчуття безпеки, у свою чергу, заохочує до подальшого діалогу та співпраці. Це особливо важливо в умовах війни, коли громади мають бути максимально стійкими та здатними до самоорганізації.

1. Фізична безпека

Безпека дорожнього руху

- Врахування ризиків від пошкодження інфраструктури (мости, дороги, світлофори) внаслідок обстрілів.
- Організація безпечних шляхів евакуації під час військових дій.
- Забезпечення безпеки для гуманітарних коридорів.
- Використання дорожньої інфраструктури для швидкого доступу до критично важливих об'єктів (лікарні, пункти допомоги).
- Забезпечення безпеки руху під час відключення світла
- Збільшене навантаження на місцеву інфраструктуру через розміщення логістичних хабів та транзитних шляхів, та підвищення ризиків, пов'язані з можливими ударами по важливих економічних об'єктах (склади, порти) і критичній інфраструктурі.
- Підвищена напруга серед місцевого населення через вплив на життєвий простір, збільшений рух транспорту, екологічне навантаження та потенційні ризики для безпеки.

Громадське здоров'я (фізична/економічна/інформаційна)

- Загрози здоров'ю через перебої в постачанні медичних засобів та пошкодження медичних закладів.
- Організація допомоги для поранених під час військових атак.
- Запобігання поширенню інфекційних захворювань через відсутність стабільного водопостачання та електроенергії.
- Психологічна підтримка для людей, що пережили травматичні події.
- Скорочення видатків на громадське здоров'я.

Рівень злочинності

- Підвищення рівня злочинності і скорочення кількості співробітників правоохоронних органів
- Запобігання мародерству та підтримка правопорядку в умовах нестачі ресурсів.

Обізнаність населення про безпекові програми

- Підвищення рівня обізнаності населення щодо дій під час військових атак (укриття, евакуація, правила першої допомоги).
- Інформаційні кампанії для навчання громадян основам безпеки під час військових дій.

2. Економічна безпека

- Дефіцит та перерозподіл ключових ресурсів (енергоносіїв, продовольства, медикаментів) через військові дії та руйнування інфраструктури.
- Ризики порушення логістичних ланцюгів для постачання важливих товарів, обмежений доступ до ресурсів для відновлення інфраструктури та забезпечення нормальної життєдіяльності населення.
- Забезпечення національних запасів критичних ресурсів та їх ефективне використання в умовах воєнного стану.
- Пошкодження або втрата стратегічних ресурсів (нафти, газу, корисних копалин) через бойові дії та необхідність їх охорони від незаконного захоплення чи експлуатації.
- Внутрішня міграція

Екологічна безпека (економічна)

- Забруднення повітря, води та ґрунту внаслідок руйнування промислових об'єктів і військових дій.
- Ризики від пошкодження очисних споруд та інфраструктури водопостачання, обмежений доступ до речов і матеріал необхідних для відновлення і забезпечення стабільної роботи
- Захист природних ресурсів та запобігання їхньому незаконному використанню під час воєнного стану.

3. Інформаційна безпека та психологічна стійкість

Взаємодія і комунікації в громаді

- Забезпечення координації між місцевими органами влади, волонтерами та населенням для своєчасного реагування на надзвичайні ситуації.
- Налагодження каналів комунікації для інформування про загрози та належні протоколи дій (укриття, евакуація, гуманітарна допомога).
- Забезпечення постійного доступу до перевіреної інформації в умовах інформаційної війни та пропаганди.
- Оперативна робота місцевих медіа для інформування про обстріли, відновлення інфраструктури та допомогу.
- Проведення освітніх програм для населення, що спрямовані на підвищення обізнаності щодо інформаційної безпеки, навичок перевірки джерел та запобігання поширенню фейків.

Психологічна підтримка та кризова допомога:

- Організація пунктів психологічної допомоги для підтримки населення, особливо в умовах бойових дій, а також забезпечення доступу до послуг психологічної підтримки через гарячі лінії та онлайн-сервіси.
- Проведення тренінгів та семінарів з кризового реагування, адаптації до стресу і збереження стабільності, включаючи підготовку населення до можливих загроз.

4. Цифрова безпека

- Впровадження кібербезпеки для захисту критичної інфраструктури (енергетика, водопостачання, транспорт).
- Наявність політики кібербезпеки у громаді, наявність політик, процедур і навчання з кібербезпеки в ОМС, школі, об'єктів критичної інфраструктури,

5. Соціальна згуртованість

Розвинена система розв'язання конфліктів (соціальна згуртованість)

- Підтримка діалогових майданчиків для врегулювання публічних конфліктів у громаді в умовах стресу від війни.
- Наявність фасилітаторів, які можуть працювати з конфліктами, що виникають через нестачу ресурсів або взаємодію між різними групами населення.

Залученість членів громади до прийняття рішень (соціальна згуртованість)

- Підтримка ініціатив, що спрямовані на відновлення інфраструктури та допомогу вразливим групам.
- Активна участь населення у плануванні захисних заходів для громади (евакуація, укриття).

Модель безпеки у контексті впливу викликів пов'язаних з масштабними військовими діями

З огляду на тривалу військову агресію та постійні загрози для життя і функціонування громад в Україні, спровокована нападом гуманітарна криза, розбудова спроможності громад у сфері безпеки повинна базуватися на інтегрованому підході управління ризиками. Основна ідея методології полягає у створенні системи реагування, що ґрунтується на зменшенні вразливостей, оцінці загроз та впровадженні безперервного циклу реагування та посиленні потенціалу (стійкості) громади справлятися з цими ризиками. Цей підхід забезпечує ефективну підготовку до загроз, своєчасне реагування та відновлення з акцентом на посилення стійкості громади.

Методологія розбудови безпеки базується на **чотирьох основних фазах реагування на ризики**, які повторюються циклічно:

1. Аналіз ризиків:

- Оцінка загроз для громади (наприклад, можливі обстріли, терористичні акти, загострення гуманітарної кризи).
- Ідентифікація внутрішніх вразливостей (недостатня інфраструктура, соціальна напруга чи брак знань у жителів).
- Визначення прогалин в потенціалі/стійкості (рівень конфліктності, рівень довіри, згуртованість, експертний потенціал)
- Врахування **інтенсивності** ризиків (сила, ймовірність загроз).

2. Підготовка до реагування:

- Розробка планів дій для мінімізації наслідків загроз.
- Підвищення готовності громад через посилення потенціалу.
- Забезпечення необхідних ресурсів для реагування (засоби захисту, логістична підтримка).

3. Реагування:

- Активізація планів у відповідь на конкретні загрози (евакуація, забезпечення безпеки гуманітарних коридорів).
- Оперативна координація між владою, місцевими службами та населенням.

4. Відновлення:

- Відновлення інфраструктури та надання допомоги постраждалим.
- Аналіз попередніх дій з метою покращення готовності до майбутніх загроз.

Відповідно ці чотири фази реагування утворюють єдиний цикл, де фіналізація стадії відновлення потребує вже аналізу ризиків у відповідно зміненому нашими діями контексті, ситуації.

Принцип роботи з громадами задля розвитку потенціалу у сфері безпеки

Орієнтованість на потреби громади.

- Під час війни, програми зі створення безпечного середовища повинні задовольняти не лише базові потреби жителів, але й мінімізувати реальні ризики/загрози, які існують у громаді у сфері безпеки. Тут йдеться не лише про потреби жителів, а й про відповідність програми вектору розвитку безпеки, як його бачать ключові суб'єкти в громаді. Наприклад, програми евакуації населення з територій бойових дій, забезпечення медичної допомоги та їжі для громадян, що перебувають в умовах війни.

Системність.

- Під час військової агресії необхідний довготривалий план дій для забезпечення безпеки громадян. Це передбачає розвиток обізнаності громади в питаннях безпеки, підготовку спеціалістів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та розвиток інфраструктури безпеки.

Локалізація.

- Важливо, щоб до процесу формулювання запиту громади, аналізу ризиків, розробки стратегії безпеки, її реалізації та аналізу результатів втілення програм максимально долучалися всі значущі суб'єкти у цій сфері. Важливо щоб відповідальність за розробку і реалізацію програм з безпеки несла громада і її мешканці. Залучення зовнішньої експертизи тільки для підсилення експертизи місцевих залучених сторін, все решта - відповідальність і власність громади.

Синхронізація та координація.

- Особливо під час збройної агресії важливе узгодження серед суб'єктів, які мають вплив на формування середовища, спільного бачення розвитку безпеки в громаді та координацію їхньої дій. Це передбачає розвиток системи зв'язку, підготовку спеціалістів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, розвиток інфраструктури безпеки, регіональну співпрацю між суб'єктами безпеки.

Гнучкість.

- Означає врахування різних типів загроз: від фізичних (бомбардування, обстріли) до соціально-економічних (перебої в постачанні, демографічні зміни). Це включає як миттєві заходи захисту (укриття, евакуація), так і довгострокові стратегії підтримки життєдіяльності громади. Наприклад, розробка альтернативних систем постачання електроенергії та продовольства, впровадження автономних систем життєзабезпечення дозволяє мінімізувати залежність від зовнішніх факторів. Крім того, плани повинні бути адаптовані до змін у правовому середовищі — введення військових режимів, нові законодавчі вимоги та комендантські години. Важливо, щоб громади могли швидко перебудувати свої дії відповідно до нових правових норм та змінювати стратегії у відповідь на поточну ситуацію. Це дозволить підтримувати безпеку та стабільність у будь-яких умовах, враховуючи як негайні загрози, так і довгострокові наслідки конфлікту.

Зацікавлені сторони

1. Органи місцевого самоврядування

- Матеріально-технічна підтримка громади.
- Розробка та впровадження стратегії з безпеки для громади.
- Координація з іншими органами влади (військові адміністрації, поліція, служби надзвичайних ситуацій) для забезпечення безпеки під час військових дій.
- Забезпечення готовності громадських об'єктів для використання як укриттів.
- Підготовка співробітників комунальних/державних закладів до дій у випадках загрози

2. Військові адміністрації

- Координація оборонних заходів із місцевими органами влади для забезпечення захисту цивільного населення.
- Відновлення критичної інфраструктури після військових атак у співпраці з іншими зацікавленими сторонами.
- Забезпечення правопорядку і безпеки на територіях, що перебувають у зоні бойових дій або загрози.

3. Національна поліція

- Попередження правопорушень в умовах військових дій (контроль за громадським порядком під час евакуації, гуманітарної допомоги).
- Нагляд за правопорядком у громаді, особливо в зонах бойових дій або при загрозах терористичних актів.
- Оперативне реагування на випадки мародерства та злочинів, що пов'язані зі зниженням безпеки через війну.
- Координація з військовими для захисту цивільного населення.

4. Департамент пробації

- Представлення інтересів осіб у кримінальних провадженнях, особливо тих, хто перебуває в зонах бойових дій.
- Впровадження відновного підходу у кримінальному судочинстві для осіб, які скоїли злочини в умовах війни (психологічна допомога, реабілітація).
- Реалізація програм реабілітації та реінтеграції осіб, які відбули покарання, особливо тих, хто постраждав через військові дії.

5. Збройні сили України (ЗСУ)

- Безпосередня участь у бойових діях для захисту країни від агресії та забезпечення безпеки цивільного населення на територіях, що перебувають під загрозою.
- Забезпечення військової підтримки в громадах, які опинилися на лінії фронту або в зоні бойових дій.
- Координація з місцевими органами влади щодо створення фортифікаційних споруд, укріплень, безпечних зон для цивільного населення.
- Забезпечення безпеки гуманітарних коридорів, евакуація мирного населення із зон активних бойових дій.
- Співпраця з Національною поліцією, Службою з надзвичайних ситуацій та іншими органами для підтримки громадського порядку, безпеки та відновлення після бойових дій.
- Забезпечення безпеки важливих об'єктів (енергетичні об'єкти, водопостачання, транспортна інфраструктура) для запобігання їх руйнуванню або захопленню ворогом.
- Проведення робіт із розмінування територій після бойових дій для забезпечення безпеки громадян та відновлення нормальної життєдіяльності у звільнених громадах.

6. Центри безоплатної правничої допомоги

- Забезпечення доступу до правової допомоги, зокрема для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та тих, хто зазнав втрат через бойові дії.
- Консультації для мешканців громади, які стикнулися з правопорушеннями, мародерством або втратою майна через обстріли.
- Допомога у відновленні документів та вирішення правових питань, пов'язаних з житлом та майновими правами.

7. Служба з надзвичайних ситуацій

- Запобігання небезпечним ситуаціям, пов'язаним із вибухонебезпечними предметами, пошкодженою інфраструктурою (енергетика, водопостачання).
- Пожежна безпека в умовах обстрілів, атаки на енергетичні об'єкти, які спричиняють пожежі.
- Усунення наслідків надзвичайних ситуацій, включаючи евакуацію постраждалих та відновлення критичної інфраструктури.
- Координація дій із місцевою владою та військовими щодо рятувальних операцій у зонах активних бойових дій.

8. Заклади охорони здоров'я

- Забезпечення рівного доступу до медицини для всіх груп населення, особливо в умовах евакуації та надзвичайних ситуацій.
- Організація мобільних медичних пунктів для надання допомоги у зонах бойових дій.
- Психологічна підтримка для постраждалих від воєнних дій, зокрема цивільного населення та військових.
- Реагування на медичні виклики, пов'язані з пошкодженням інфраструктури (забруднення води, перебої в електропостачанні).

9. Громадяни

- Інформування відповідальних осіб і відповідних органів про загрози безпеці (рапорти про руйнування, загрози вибухів, гуманітарні потреби).
- Участь у громадських ініціативах для підтримки безпеки (волонтерство, допомога в організації евакуації, гуманітарна допомога).
- Пропозиції щодо відповіді на безпекові виклики та участь у прийнятті рішень щодо планів дій.
- Допомога у підтримці громадського порядку через громадські формування.

10. Громадські об'єднання (громадські організації) / ініціативні групи

- Реалізація програм із безпеки для громадян, що включають інформаційні кампанії, навчання населення щодо дій під час обстрілів, допомога ВПО.
- Залучення додаткового фінансування для безпекових ініціатив у громадах через міжнародні гранти та програми підтримки.
- Налагодження комунікації між громадянами і органами державної влади та місцевого самоврядування для підвищення рівня обізнаності про безпекові заходи.
- Координація з міжнародними гуманітарними організаціями для надання допомоги громадам під час кризових ситуацій.

11. Асоціації громад

- Рупорів та координаційні центри у питаннях безпеки на місцевому рівні
- Представники інтересів громад на національному рівні, передаючи урядовим структурам реальні потреби та проблеми безпеки, які виникають через повномасштабну збройну агресію.
- Платформи для горизонтальної співпраці та адвокації, сприяючи обміну досвідом, ресурсами та кращими практиками для організації безпеки, та розробки рекомендацій для вдосконалення місцевих політик у сфері безпеки, допомагаючи громадам адаптуватися до воєнних викликів і будувати стійкі механізми безпеки.

12. Навчальні заклади, та відповідні освітні департаменти

- Забезпечення безпеки під час навчального процесу в умовах війни, розробка та впровадження планів евакуації, навчальних інструкцій щодо поведінки під час повітряних тривог чи обстрілів,
- Створення укриттів у школах та університетах
- Інтеграція освітніх програми з питань безпеки для підвищення рівня обізнаності серед учнів та викладачів щодо реагування на загрози.

13. Соціальні служби та інституції

- Вирішення питання соціального захисту найбільш вразливих верств населення, включаючи вимушено переміщених осіб, родини з дітьми та літніх людей, які особливо страждають від наслідків військової агресії
- Розподіл гуманітарної допомоги, наданні психологічної підтримки та допомозі в працевлаштуванні для тих, хто втратив роботу через війну.
- Реалізації економічних програм підтримки, таких як надання фінансової допомоги чи субсидій для тих, хто втратив засоби для існування
- Сприяння створенню умов для соціальної стійкості громади, допомагаючи людям адаптуватися до нових економічних реалій через перекваліфікацію, програми зайнятості та соціальної інтеграції.

14. Бізнес

- Підтримка громадських ініціатив через надання матеріальних ресурсів для допомоги постраждалим від обстрілів (продукти харчування, одяг, техніка).
- Забезпечення безперервної роботи критичних об'єктів (енергопостачання, водопостачання) через залучення власних ресурсів або технологій.
- Участь у відновленні інфраструктури після військових дій (відновлення виробничих потужностей, ремонт будівель).
- Налагодження діалогу в громаді навколо чутливих питань (мародерство, порушення прав людини, забезпечення соціальної стабільності).

15. Міжнародні організації

- Надання гуманітарної допомоги громадам, постраждалим від військових дій.
- Підтримка програм із відновлення інфраструктури та захисту цивільного населення.
- Сприяння залученню міжнародних ресурсів для підтримки безпеки та відновлення життєдіяльності у громадах.
- Контроль за дотриманням міжнародних норм гуманітарного права на території бойових дій.

Розбудова спроможності громади у сфері безпеки

З огляду на поточний стан війни в Україні, розбудова спроможності громад у сфері безпеки є критично важливою. Під обстрілами, зруйнованою інфраструктурою та обмеженими ресурсами громади повинні мати можливість швидко адаптуватися до змінних умов і самостійно і водночас узгоджено реалізовувати заходи безпеки. Основними бар'єрами для успішної реалізації програм безпеки є недостатня координація між стейкхолдерами, обмежені фінансові ресурси та брак інституційної підтримки, управлінської спроможності та людського ресурсу. Це потребує додаткових зусиль для формування координаційних механізмів та забезпечення стійких каналів комунікації для планування і виконання заходів безпеки.

Нижче подані ключові елементи та практики, які вже зараз можуть впроваджувати в Україні, враховуючи міжнародний досвід та реалії війни.

1. Децентралізована безпека на місцях

Україні варто звернути увагу на децентралізацію безпеки, що дозволяє громадам брати активну участь у плануванні та реалізації заходів безпеки. Приклад Іраку та Сирії, де громади були залучені до кризового управління, показує, що це підвищує гнучкість та ефективність реагування на загрози. Українські громади, особливо в прифронтових зонах, можуть впроваджувати такі механізми:

- Створення місцевих груп швидкого реагування, що можуть взаємодіяти з військовими та цивільними службами.
- Проведення консультацій з населенням для виявлення локальних ризиків та пріоритетів.

2. Підготовка інструкторів з безпеки серед ветеранів

Важливим елементом є залучення ветеранів як інструкторів з безпеки, що вже є існуючою, хоч і не дуже поширеною практикою в Україні. Ветерани, які пройшли військову службу, можуть бути цінними консультантами для громад. Організації, такі як ІОМ та Міністерство у справах ветеранів України, підтримують програми, де ветерани отримують спеціальне навчання і допомагають громадам консультивати з питань безпеки. Такі програми спрямовані на підвищення здатності громад до самозахисту через навчання реагуванню на загрози, евакуації та психологічну стійкість.

3. Горизонтальна співпраця між громадами

Як показав досвід Колумбії, громади можуть ефективно співпрацювати між собою для обміну досвідом та ресурсами. Це особливо актуально в умовах війни в Україні, коли різні громади можуть зіткнутися з різними викликами. Наприклад, громади з меншим рівнем загрози можуть допомагати тим, що знаходяться ближче до зони бойових дій, надаючи матеріальну допомогу, технічну підтримку або експертні консультації. Такий підхід дозволить більш рівномірно розподіляти ресурси та підвищувати загальну спроможність до забезпечення безпеки.

4. Психосоціальна підтримка та соціальна стійкість

Хоча значна частина програм з психосоціальної підтримки вже реалізується в Україні, важливо продовжувати їх інтеграцію з заходами з безпеки. В умовах війни підтримка психологічної стійкості населення допомагає зміцнити соціальну єдність та уникнути деморалізації. Ветерани, які стають інструкторами, можуть відігравати важливу роль у наданні не тільки технічної допомоги, але й моральної підтримки своїм громадам .

5. Навчання та інфраструктурні рішення

Громади повинні розвивати інфраструктуру безпеки, яка включає будівництво укриттів, впровадження систем раннього попередження та навчання населення. Уроки Ізраїлю показують, що регулярні тренінги та симуляції надзвичайних ситуацій підвищують готовність громад до надзвичайних ситуацій. Це може бути здійснено через залучення шкіл та громадських центрів для навчання дітей та дорослих основам першої допомоги, реагуванню на обстріли та евакуації. Також можлива підготовка по певним напрямкам, або базовим знанням онлайн, через записані онлайн заняття.

6. Залучення фасилітаторів до організації обговорення питань безпеки

Важливим елементом розбудови довіри між владою, провайдерами безпеки та мешканцями є залучення фасилітаторів до побудови та супроводу процесів обговорення ризиків і планування заходів з безпеки. Фасилітатори сприяють відкритому діалогу між усіма зацікавленими сторонами, що дозволяє аналізувати ризики, враховувати думки мешканців і підвищувати відповідальність громади за прийняті рішення.

В Україні вже є успішний досвід залучення таких фасилітаторів, особливо через програми, які включають ветеранів як консультантів з питань безпеки. Це допомагає громадам не лише краще реагувати на загрози, але й підвищує рівень довіри та участі громадян у реалізації заходів безпеки.

Реалізація заходів безпеки на рівні громад є критично важливою для стійкості України в умовах війни. Використання існуючої практики залучення ветеранів як інструкторів з безпеки, децентралізація планування безпеки та підвищення співпраці між громадами допоможе значно зміцнити локальні заходи захисту. Це дозволить громадам ефективніше реагувати на поточні загрози та забезпечити стійкість у довгостроковій перспективі.

Залучення громади до безпеки і побудова стабільної координації між зацікавленими сторонами

Ефективна безпека громади можлива лише за умов залучення всіх відповідальних стейкхолдерів, таких як місцеві органи влади, військові адміністрації, правоохоронні органи, соціальні служби, представники бізнесу громадські формування дотичні до питання безпеки. Залучення різних зацікавлених сторін дозволяє ефективно кооперувати ресурси та знання, спрямовані на покращення безпеки та стійкості громади.

Важливо створити у громаді групу формування безпеки у громаді - ініціативна група, яка координуватиме та адвокатуватиме безпековий порядок денний. Гарним варіантом є формування відповідної робочої групи при місцевих органах самоврядування. Така група зможе забезпечити системність роботи з безпекою у громаді, координацію між зацікавленими сторонами, буде відповідальна за розробку безпекових планів, пошук ресурсів, їх моніторинг та оновлення.

У зв'язку з військовими діями, що відбуваються на території України, були введені військові адміністрації та особливий режим управління територією, який обмежує можливості участі громадян у прийнятті рішень щодо місцевих справ і управління ризиками. Зокрема, військові адміністрації мають право приймати рішення щодо забезпечення національної безпеки та захисту населення від зовнішніх загроз, що може призводити до обмеження доступу громадян до певної інформації про заходи безпеки та зменшення їх можливостей впливати на прийняття рішень.

Крім того, розподіл повноважень між військовими адміністраціями та місцевими органами влади створюють ситуацію, коли рішення щодо управління ризиками приймаються без участі громадян і місцевих громадських організацій. Це може призводити до неповної оцінки ризиків і відповідно, підготовки неефективних, обмежених планів реагування на безпекові ризики, які робляться владою у громаді для “галочки”. І у разі виникнення безпекового ризику такі плани так і не впроваджуються. Також при таких оцінках ризиків, громади можуть фокусуватись виключно на фізичній безпеці, упускаючи економічну та соціальну. Звісно, без фізичної безпеки неможливо говорити про інші, але на практиці ці сфери безпек дуже тісно пов'язані між собою, і системна робота з усіма компонентами дає можливість вибудовувати цілісні і комплексні програми реагування.

Варто зазначити, що розробники методології не пропонують залучати всіх мешканців громади, а тільки тих, хто безпосередньо дотичний до питань безпеки у громаді, наприклад директор місцевої школи, громадські активісти які допомагають з гуманітаркою, або навчають населення основам цивільного захисту, тощо. Для того щоб визначити кого і на якому етапі запрошувати, можна скористатись методом “цибули” описаним у Методичному посібнику для громад [“Самофасилітація безпеки у громаді”](#)

Таким чином, в рамках методології “Безпека у громаді” можна запропонувати наступні можливості для залучення ширшого кола представників громади, які в більшості своїй дотичні до Кроку 1 “Аналіз ризиків”:

● Ідентифікація вразливостей і оцінка загроз:

Створення платформ для діалогу, де громадяни можуть висловити свої думки стосовно ризиків, загроз, вразливостей. Це можуть бути онлайн-опитування, робочі групи, спеціальні фасилітовані зустрічі по оцінці ризиків і збору запиту громади організовані місцевими радами чи громадськими організаціями.

Для ефективного управління безпекою в громадах доцільно застосовувати підхід управління ризиками. Цей підхід дозволяє комплексно аналізувати загрози та вразливості, що забезпечує ухвалення обґрунтованих рішень щодо безпеки. Основна мета полягає у визначенні найбільш критичних загроз та концентрації зусиль на їхньому нейтралізуванні з урахуванням внутрішніх вразливостей громади та зовнішніх загроз. Такий підхід дозволяє структурувати аналіз ризиків і приймати рішення на основі конкретних даних, що сприяє ефективному управлінню безпекою.

Ключовий аспект у цьому процесі полягає у врахуванні **інтенсивності або сили ризиків**. Аналіз загроз та вразливостей громади повинен включати не лише їхню наявність, але й ступінь їхнього впливу на безпеку та якість життя. Додавання цього елемента дозволяє чітко визначати, які ризики є найбільш критичними, що значно підвищує ефективність управління безпекою.

Автори методології пропонують залучати ширше коло зацікавлених сторін для аналізу ризику і загроз, що дозволить зібрати повнішу картину щодо безпеки у громаді. Але оцінку їхнього впливу на безпеку і якість життя мають проводити експерти з безпеки та місцеві відповідальні особи.

● **Оцінка місцевих ресурсів:**

Проведення спільних зустрічей з громадянами для виявлення наявних ресурсів у громаді, таких як людські ресурси (ветерани, громадські активісти) або матеріальні ресурси (інфраструктура для реалізації заходів безпеки).

● **Аналіз існуючих програм:**

Громадські консультації можуть також включати оцінку поточних місцевих ініціатив і програм, де вже є безпекові компоненти. Це дозволить використовувати наявні інструменти для підсилення нових заходів безпеки.

● **Регулярні опитування та збір зворотного зв'язку:**

Платформи для громадських опитувань щодо ефективності заходів безпеки можуть бути впроваджені як в онлайн, так і в офлайн форматах.

У цілому, обмеження участі громадян у зв'язку з військовим станом в Україні пов'язані з необхідністю захисту національної безпеки та забезпечення порядку на території країни. Однак, це не повинно впливати на рівень залучення громадян до процесу управління ризиками, оскільки прозорі процеси прийняття рішень під час війни сприяють побудові довіри між органами, які приймають рішення і громадянами

Залучення ветеранів до програм безпеки

Ветерани можуть стати важливим ресурсом для громад у контексті розбудови безпеки, оскільки вони мають унікальні навички та досвід, отриманий під час служби в умовах бойових дій. Їх залучення до програм безпеки не лише підвищує рівень захисту громади, але й сприяє їхній успішній реінтеграції в цивільне життя через активну участь у розв'язанні актуальних суспільних викликів. Ветерани можуть бути залучені до **підготовки громадян до кризових ситуацій**, проводячи навчання з першої допомоги, основ тактичної безпеки, а також в організації тренувань для ефективного реагування на надзвичайні події. Також, вони можуть бути залучені до організація добровольчих формувань, створення та керівництво загонами територіальної оборони, координація волонтерських груп з питань безпеки, організація патрулювання та охорони важливих об'єктів

Однією з ключових сфер, де ветерани можуть відіграти активну роль, є **розробка та впровадження безпекових планів** для громад. Їхній досвід може бути корисним для аналізу ризиків та створення стратегій, спрямованих на зниження загроз у конкретних регіонах. Ветерани можуть також брати участь у **фасилітації групових процесів**, сприяючи кращій взаємодії між місцевими органами влади, громадськими організаціями та самою громадою, допомагаючи забезпечити спільний підхід до безпеки. Важливим аспектом залучення ветеранів є їх участь у **тренуваннях з заходів безпеки**, де вони можуть виконувати роль інструкторів, навчаючи інші групи реагувати на потенційні загрози.

Для підвищення ефективності залучення ветеранів до безпекових програм, важливо враховувати розвиток їхньої спроможності через спеціалізовані навчальні програми. Це можуть бути програми з кризового менеджменту, фасилітації групових процесів, аналізу ризиків, а також з вивчення досвіду інших країн у розробці безпекових планів. Навчання має бути адаптоване до різних форматів, що дозволить враховувати як ресурсні обмеження, так і фізичні наслідки участі ветеранів у бойових діях. Це може бути досягнуто через комбінацію онлайн-курсів, практичних тренінгів, менторських програм та участі у спільних проєктах на місцевому рівні. Формати навчання повинні бути гнучкими, доступними для кожного ветерана, незалежно від фізичних можливостей, що забезпечить інклюзивність процесу.

Залучення ресурсів та побудова партнерств для підтримки безпекових програм

Не існує чарівної палички, яка миттєво забезпечить фінансування для місцевих програм безпеки та ініціатив. Проте, завдяки поєднанню винахідливості, багатоджерельних стратегій фінансування та ефективного управління, можна досягти значних результатів навіть за мінімальних ресурсів. Насправді, деякі з найефективніших ініціатив у сфері громадської безпеки потребують мінімального або взагалі нульового бюджету.

Наприклад:

- Організація груп сусідського нагляду або патрулів громади може бути здійснена з мінімальним або нульовим бюджетом.
- Створення кампаній у соціальних мережах для підвищення обізнаності щодо конкретних питань безпеки, таких як запобігання злочинності або підготовка до надзвичайних ситуацій, може бути реалізоване за допомогою безкоштовних інструментів на існуючих платформах соціальних мереж.
- Співпраця з місцевими школами, закладами охорони здоров'я та громадськими центрами для проведення освітніх програм на теми безпеки (наприклад, перша допомога, кібербезпека або пожежна безпека) часто може бути здійснена за обмежені ресурси завдяки використанню існуючих партнерств.

Горизонтальна співпраця між громадами також є потужним інструментом. Ділячись передовим досвідом, знаннями та навіть фізичними ресурсами (наприклад, обладнанням або навчальними матеріалами), громади можуть збільшити свій вплив і досягти більше разом, ніж поодиночі. Це також створює можливості для моделей спільного фінансування, що знижує індивідуальні витрати кожної громади.

Це особливо важливо в Україні, де війна принесла величезні виклики в сфері безпеки, включаючи переміщення населення, руйнування інфраструктури та необхідність посилення заходів безпеки. Громадам тепер потрібне більш суттєве фінансування та партнерські стратегії для зниження ризиків, захисту цивільного населення та відновлення критичної інфраструктури, а ресурси громад все такі ж обмежені.

Пропонуємо звернути увагу на наступні джерела залучення фінансування для підтримки безпекових програм і ініціатив.

Національні бюджетні асигнування та субвенції

Місцеві органи влади в Україні, особливо ті, що знаходяться в зонах конфлікту, можуть запропонувати конкретні бюджетні асигнування для ініціатив у сфері безпеки через щорічний бюджетний процес. Крім того, уряд започаткував цільові **субвенції** для вирішення проблем, пов'язаних із війною, включаючи фінансування безпекової інфраструктури та підтримку переміщених осіб.

Наприклад, **Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій** надає субвенції для відновлення інфраструктури громад, що включає встановлення бомбосховищ або систем спостереження в уразливих районах.

Все що стосується залучення фінансування з державних бюджетів (національного чи регіонального рівня) вимагає серйозного попереднього планування і така підтримка надходить через досить тривалий час, по міркам воєнного часу. Безперечно місцеві і державний бюджети мають бути основним джерелом підтримки безпекових стратегій і програм, але виклики і загрози воєнного часу вимагають більшої гнучкості від безпекових програм і можливості їх адаптувати до нових умов не чекаючи бюджетного року.

Для тих, хто ще не знайомий з процесами бюджетування місцевих безпекових програм, пропонуємо ознайомитись з ними за посиланням <https://cop.org.ua/ua/praktychni-instrumenty/biudzhetuвання-bezpekovykh-initsiatyv>

Гранти державних та міжнародних програм

У відповідь на війну окремі урядові програми спрямовані на вирішення потреб у посиленій місцевій безпеці. **Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР)** може фінансувати проекти, пов'язані з цивільною обороною, включаючи будівництво укриттів і модернізацію аварійних служб. Громади можуть подавати заявки на ці кошти для зниження ризиків безпеки, таких як встановлення систем раннього попередження або захист критичної інфраструктури.

Міжнародні організації також адаптували свої програми фінансування до поточної ситуації в Україні:

- **USAID через Ініціативу зміцнення довіри в Україні (UCBI)** надає гранти місцевим органам влади та громадським організаціям для фінансування проектів у сфері безпеки, таких як навчання з підготовки до надзвичайних ситуацій і психологічна підтримка переміщеного населення.
- **Програми ПРООН** продовжують фінансувати ініціативи громадської безпеки, включаючи розмінування та відновлення життєво важливих послуг у звільнених районах.
- **Ініціатива ЄС із миробудування та безпеки** підтримує **програми стабілізації та безпеки в конфліктних регіонах**, фінансуючи проекти, спрямовані на зміцнення місцевих сил безпеки, відновлення інфраструктури та забезпечення громадської безпеки.

Тако ж українські громади мають право на міжнародну гуманітарну допомогу. Такі організації, як **Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ)**, **Лікарі без кордонів (MSF)** та агентства ООН, як-от **УВКБ ООН**, надають екстрену допомогу, яка може включати підтримку ініціатив у сфері безпеки. Наприклад, **Програма УВКБ ООН з громадського захисту** фінансує будівництво та захист укриттів для переміщених осіб та вразливих жителів, що є надзвичайно важливим у регіонах, що перебувають під загрозою постійних військових дій.

Державно-приватні партнерства (PPP) та соціальні облигації

Державно-приватні партнерства (PPP) стають важливим інструментом для відновлення інфраструктури громадської безпеки в Україні. Міста, такі як **Київ** і **Львів**, співпрацюють із міжнародними компаніями для модернізації систем відеоспостереження та посилення мереж екстреної допомоги, покращуючи громадську безпеку в часи кризи.

Хоча **соціальні облигації (SIB)** ще не є широко використовуваними в Україні, вони відкривають можливості для фінансування безпекових проєктів, особливо тих, що стосуються **реінтеграції ветеранів у ролі працівників громадської безпеки** або відновлення критичної інфраструктури після війни. Використання інвестицій приватного сектору з урахуванням вимірюваних результатів є гнучкою та стійкою моделлю фінансування.

Краудфандинг і місцева філантропія в умовах війни

Краудфандинг став важливим інструментом для українських громад, які збирають кошти на **громадську оборону та ініціативи безпеки**. Такі платформи, як **Спільнокошт** та **Велика Ідея**, дозволили місцевим громадам зібрати ресурси для вирішення нагальних потреб у безпеці, наприклад, придбання захисного спорядження для місцевих сил безпеки або будівництва укриттів. Також важливу роль відіграють місцеві підприємці та філантропи, які часто фінансують безпекові проєкти через **пожертви, матеріальну допомогу або волонтерство**.

Співпраця з місцевими бізнесами для підтримки безпекових ініціатив

Місцеві бізнеси можуть відігравати вирішальну роль у посиленні безпеки громад, особливо в часи кризи. Встановлення **взаємовигідної співпраці** між муніципалітетами та бізнесами не лише забезпечує безпеку громад, але й приносить відчутні вигоди компаніям. Це партнерство дозволяє бізнесу захищати свої активи та операції, одночасно підтримуючи заходи безпеки на місцевому рівні.

- 1. Програми корпоративної соціальної відповідальності (CSR) з фокусом на безпеку:** Багато компаній прагнуть покращити свій публічний імідж та зміцнити зв'язки з громадою через програми CSR. Муніципалітети можуть запропонувати безпекові ініціативи, де бізнеси фінансуватимуть проєкти, такі як встановлення систем відеоспостереження, будівництво укриттів або надання аварійного обладнання. В обмін на це компанії отримують позитивну публічність, лояльність клієнтів і податкові пільги.
- 2. Публічність та асоціація з брендом:** Бізнеси, що інвестують у ініціативи громадської безпеки, можуть отримати вигоду від підвищеної впізнаваності бренду та позитивного медіа-висвітлення. Місцеві органи влади можуть популяризувати внесок компаній через локальні ЗМІ, демонструючи громаді, як бізнеси підтримують зусилля зі зміцнення громадської безпеки.

3. **Збереження бізнесу в обмін на інвестиції у безпеку:** Під час війни бізнес також вразливий до атак та руйнувань. Співпрацюючи з місцевою владою для посилення безпеки, підприємства сприяють створенню безпечнішого середовища для своїх операцій, захищаючи як активи, так і персонал.
4. **Спільні проекти з розвитку інфраструктури та технологій:** Компанії, які спеціалізуються на будівництві чи технологіях, можуть надати ресурси для **проектів з громадської безпеки**, таких як будівництво укриттів або вдосконалення систем екстреного зв'язку. В обмін на це місцеві органи влади можуть запропонувати компаніям податкові пільги або спрощені дозволи, забезпечуючи довгострокову співпрацю.
5. **Безпека працівників та соціальні переваги:** Бізнеси також можуть інвестувати в безпекові заходи для своїх працівників, включаючи **навчання з безпеки та плани евакуації**. Такі зусилля не лише захищають персонал, але й можуть бути розширені на ширше коло громади, створюючи безпечніше робоче та життєве середовище.

Приклад співпраці бізнесу та муніципалітетів в Україні з 2014 року

Приклад успішної співпраці між місцевими бізнесами та муніципалітетами можна побачити в **Маріуполі**, де після початку війни на сході України в 2014 році місцеві підприємства активно підтримували місто. Компанії, такі як **Метінвест** і **Азовсталь**, інвестували у зміцнення безпекової інфраструктури, надавали матеріали для будівництва укриттів і фінансували місцеві поліцейські сили. Вони також забезпечували обладнання та захисне спорядження для територіальних оборонних загонів, що захищали як громаду, так і їхніх працівників. Ця співпраця посилила стійкість громади, забезпечивши при цьому безперервність бізнес-операцій.

Подібним чином, **ДТЕК**, велика енергетична компанія, співпрацювала з місцевою владою для проведення **навчання з підготовки до надзвичайних ситуацій** для своїх працівників та ширшої громади, забезпечуючи готовність населення до кризових ситуацій і стабільність операцій.

В умовах поточної війни в Україні забезпечення фінансування для місцевих програм безпеки вимагає багатогранного підходу. Від національних бюджетних асигнувань і міжнародних грантів до співпраці з бізнесом і краудфандингу — громади мають різні шляхи для забезпечення необхідних ресурсів. Побудова сильних партнерств з місцевими бізнесами та використання інноваційних фінансових моделей, таких як державно-приватні партнерства та соціальні облигації, дозволяють українським муніципалітетам посилити свої зусилля зі зміцнення безпеки, забезпечуючи більш безпечні громади та стійку інфраструктуру в ці складні часи.

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Методологію підготували за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Матеріали відображають позицію авторів, яка не обов'язково збігається з позицією Міжнародного фонду «Відродження».